

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

דברי פתיחה לתלמידי הישיבה

זמן החזרה תשל"ג

עם סיום מסכת סוכה והתחלת מסכת נדרים

ביום ב' ויציאת תשל"ג לפ"ק

בישיבה תורה ויראה דסאטמאר - סאנדז סטריט

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

פאר הגהות און קאמענטארן לאזט א מעסעדזש אויף 1850-352-347. צו נעמען א חלק דורך א קרעדיט קארטל: 2199-673-718

קונטראס קב

לשמיעת הדברות קודש:

718-298-4641 (אמעריקא) 072-3333419 (ארץ ישראל)

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה דברי פתיחה - חורף תשל"ג

דרוקט: # → 733 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

אביסל קלאר (7 מינוט)

☆☆☆☆

◆ יהם יעלו לזכרון ◆

לע"נ הרה"ח כהן שרעטו יפה, היה אדוק ומקושר ברביה"ק ז"ע ובדברי תורתו

רבי **מנשה** בן ר' ישעי' יעקב הכהן ז"ל **בירנבוים**

נפטר כ' סיון תשע"ב לפ"ק

ותשו"ח לבנו הרה"ח ר' שמואל דוד הי"ו על כל פעולותיו להוצאת דברי תורה אלו

נדבת משפחת מערץ

לע"נ הרה"ח ר' **משה יודא** ב"ר **אברהם יצחק** ז"ל

ולע"נ זוגתו מרת **שרה** ב"ר **יושע מתת'י** ז"ל

לרגל הכנסת ספר תורה

שתתקיים ביום א' פרישת נח הבעל"ט לביהמ"ד תולעת יעקב וויליאמסבורג

הצדיק המפורסם עובד ה' במסירת נפש, פועל ישועות בקרב הארץ

הרה"ק רבי **חיים זאנוויל** ב"ר **משה זצ"ל**

אבראמאוויטש

מריבניץ

נפטר כ"ד תשרי תשנ"ו לפ"ק

הרה"ח המופאד, מתלמידים הראשונים של רביה"ק בארה"ב

מוה"ר **חיים ארי'** ב"ר **שלמה דוב** ז"ל

ווידער

נבר הרה"ק ר"ר אלימלך ז"ע, הרה"ק ר' הירצקא מראצפערש ז"ע
נפטר כ"ה תשרי תשע"ג לפ"ק

האדם הוקר באנשים, אהוב לכל מכיוון, דבוק בצדיקי דורו

מוה"ר **טובי' גדלי'** ב"ר **יצחק אייזיק** ז"ל

לעפקאוויטש

נפטר ל' תשרי תשנ"ד לפ"ק

KolSatmar.com

א

ביאור הגמרא סוף מסכת סוכה

עובדא דמרים בת בילגה שהמירה דתה וביזתה המזבח ודיברה דברים שלא כהוגן, ועבור זה קנסו חכמים כל המשפחה וְהַמְשָׁמְרָה. ממשע שותא דִּינוּקָא דְאִבּוּהּ אוֹ דְאִמִּיהּ, וממשע אוי לְרָשָׁע אוי לְשָׂכְנוֹ

[במשנה סוף מסכת סוכה (דף נ:): בילגה] שם משמרה אחת מהכ"ד משמרות של כהונה, לעולם חולקת בדרום, וטבעתה קבועה, וחלונה סתומה*.

ובגמרא סוף המסכת (נ:): תנו רבנן, מעשה במרים בת בילגה [שהיתה ממשמר בילגה] שֶהִמְרָה דָּתָהּ, והלכה ונשאת לְסִרְדִּיּוֹט [שר] אחד ממלכי יוֹנִים. כשנכנסו יוֹנִים להיכל [בימי החשמונאים], היתה מְכַעֲמֶת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקום לוקום [ואב ואב, בלשון יוני], עד מתי אתה מְכַלָּה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר [אחר שגברו החשמונאים], קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה [של כל משמרת בילגה] וכו'.

ופריך הגמרא משום בְּרִיתָיה קנסין ליה לדידיה [לאביה, ועבורו לכל המשמר]? אמר אביי, אֵין, כדאמרי אינשי, שותא דִּינוּקָא בְּשׁוּקָא, אוֹ דְאִבּוּהּ אוֹ דְאִמִּיהּ [פירש"י: שותא פירושו דיבור, ומשל הדיוט הוא, מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע. אף זו אם לא שמעה מאביה שהיה מבוזה את העבודה, לא אמרה כן]. ומשום אבוה ואימיה קנסין לכולה משמרה? אמר אביי, אוי לְרָשָׁע אוי לְשָׂכְנוֹ, טוב לְצַדִּיק טוב לְשָׂכְנוֹ, שנאמר (ישעי' ג, י) אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פָרִי מַעֲלָלֵיהֶם יֵאָכְלוּ.

ב

(כאן הוא התחלת דברי רבינו)

שטייט אַ מעשה אין די גמרא, מְרִים בת בילגה איז געוועזן, האָט זיך געטראָפֿן [שהמירה דתה], זי האָט חתונה געהאַט [לסרדיוט יוני רח"ל, און] זי האָט געזאָגט 'דברים שלא כהוגן', פֿאַררעם האָט מען גע'קנס'עט די עלטערן, און וועגן דעם האָט מען גע'קנס'עט די גאַנצע משמורה. וועגן 'איר' האָט מען גע'קנס'עט די גאַנצע [משמורה], כאָטש זיי האָבן גאַרנישט געטון.

ווייל מ'האָט געזאָגט [חכמינו ז"ל] אַז דאָס איז [די] שותא פון די עלטערן, [און] אוי לְרָשָׁע אוי לְשָׂכְנוֹ. וועגן דעם - מאותו טעם - האָט מען גע'קנס'עט דאָס גאַנצע [משמורה].

אזוי פֿסק'נט, [אזוי] זאָגט די גמרא [=שעשו כן הלכה למעשה, לסתום חלונם של משמרת בילגה, ולקבוע טבעתם, ושחולקין בדרום].

* חולקת בדרום: את הלחם הפנים, ואפילו בשעה שהם נכנסין. ולא כשאר המשמרות, שבאותו שבת שהם נכנסין לַמְשָׁמְרָתָם הם חולקין בצפון. וקנס הוא שקנסום חכמים, כדלהלן בדברי הגמרא. וטבעתה קבועה: פירש הברטנורא: עשרים וארבע טבעות היו בעזרה במקום המטבחים, לעשרים וארבע משמרות כהונה [עיי' במשנה מדות פ"ג מ"ה, ופ"ה מ"ב]. וטבעות של כל המשמרות פתוחות צד אחד, והופכה למעלה ומכניס צנאֵר הבהמה לתוכה, וחוזר והופך פִתְחָה למטה לתוך הרצפה. וטבעת של בילגה קבועה ואינה נהפכת, וצריכה להשתמש בשל אחרים, וגנאי הוא לה. וחלונה סתומה: פירש הברטנורא: חלונות היו בלשכת החליפות ששם גונזין את סכיניהן, וחלון של משמרת בילגה היתה סתומה.

ג

קושיא א - במסכת סוכה

ולכאורה קשה וכי שייך לפסוק בן להניח "כלל" דאם הבן אינו כהונן הוא בסוכת ההורים והשכנים

זעט דאָך אויס, ס'איז אַ פֿסק פון די גמרא, אַז רחמנא ליצולן נאם יש בן או בת שלא כהוגן, הרי זה ח"ו באשמת ההורים והשכנים].

ד

[און] דער אמת, דער אמת איז עס שווער צו פאַרשטיין, [כי בעוה"ר מתרמי כזאת רח"ל אף בהורים כשרים וצדיקים, אשר יראת ה' חופף עליהם].

ה

ומי לנו גדול מביתו של אברהם ויצחק שיצא משם עשו וישמעאל

קודם וואָס ברויך מען מער [ווי] אַז ביי אברהם אבינו און יצחק אבינו איז אַרויסגעקומען עֶשָׂו מיט יִשְׁמָעֵאל. נו האָט מען עפעס זיי חס ושלום גע'קנֶס'עט? מ'האָט נישט גע'קנֶס'עט אברהם'ן מיט יצחק'ן מיט יעקב'.

ו

וכן מצינו להיפוך כי מן ביתו של לֶבֶן הארמי יצאו האמהות הקדושות

[וכן מתרמי להיפוך, כי בן צדיק יוצא מבית רשע, וכמו שמצינו] די הייליגע, די הייליגע אמהות, זענען אַרויסגעקומען פון לֶבֶן.

ז

והאיך אפשר לומר "כלל" על ההורים והשכנים שיש להם אשמה בדבר

נו וויאזוי קאָן מען זאָגן אַ "כלל" אויף די עלטערן [שהם גורמים לזה].

ח

ואף ברור הזה לפעמים מתרמי בן גם במשפחות יראים ושלמים, אשר ההורים מכבים את ימיהם על אברון בניהם

און "בְּדוֹר הַזֶּה" קאָן מען אויך נישט זאָגן [שיש אשמה על ההורים], דאָס הערט מען אויכעט, מ'זעט הייזער וואָס ליידער וואָס מ'זעט [קינדער וואָס] מ'זאָגט נעבעך דברים שלא כהוגן, און דער פאָטער און מוטער וויינען² זיי זענען נאָך פון קינדווייז אויף [נתגדלו אך ורק בדרך הישר] ..., און מ'זעמט דאָס נישט צו [חזקת כשרותם, ואין מאשימים אותם].⁷

ט

נו ווי קען איך זאָגן אויף 'דעם' [על עובדא דבת בילגה] אַז ס'שטאַמט פון [די עלטערן], אַז ס'קומט, ס'שטאַמט [מהם]. ווי קאָן מען דאָס זאָגן? דאָס געשעט דאָך [ל"ע לפעמים, גם במשפחות יראים ושלמים].⁷

² מה דנקט רבינו גם "יעקב", יתכן שהוא רק אגב גררא מחמת רגילות הלשון. אבל י"ל דהכוונה, דהנה כאן רואים שקנסו גם השכנים וכל המשמורה, ולא רק אביה ואמה, ואם כן לפי הנחה זו שייך לומר כן גם ביעקב, דהיה עכ"פ בגדר "שכינו" ומשפחתו של עֶשָׂו, עד שנפרדו איש מעל אחיו.

³ עיין מה שכתבנו להלן בסוף הערה ז.

⁷ או הכוונה כמו "מ'זעמט נישט עס אָן" להאשים אותם.

¹¹ וידוע מעובדות שרבינו היה רגיל לומר כגון דא, שהדבר תלוי כמה פעמים בשורש הנשמות, שיש נשמות כאלו שהם ל"ע כך, ה' ישמרנו.

ועיין בס"ג ראה תשי"ט (לשון קדשו אות נבנו) וכן בס"ג ראה תש"כ, ועוד בכ"מ, שמביא רבינו דברי הרמב"ן על הפסוק (נצבים כט, יז) פֶּן יִשְׁכַּח שְׂרָשְׁ פֶּרָה רֹאשׁ וְלִעֲנָה יו"ל: פֶּן יִשְׁכַּח שְׂרָשׁ רַע, שיפרח וישגה

ישוב קושיא א - במסכת סוכה

ועל כן נראה שאין כוונת הגמרא להניח בזה "כלל", אלא שבבואר ז' דבת בילגה ראו החכמים ברוח קדשם שכן היה המעשה שהסיבה היה ע"י גרמת ההורים והשכנים, ולכן קנסו את כולם

נאָר זעט אויס [הכוונה] אין דער גמרא, [אז] חכמינו ז"ל האָבן דאָס נישט געזאָגט פאַר אַ "פֿלל", נאָר ביי 'די' מִשְׁמְרָה, 'די' מִשְׁמְרָה האָט מען גע'קִנְס'ט, [ווייל] ביי 'דעם' האָבן זיי פאַרשטאַנען אַז ס'שטאַמט פון 'דאָרטן' [מכל המשפחה והשכנים], דאָ האָבן איך געזאָגט אַז דעס איז געווען כדאמרי אינשי [שנותא דינוקא או דאבוה או דאימיה, וכן אוי לרשע ואוי לשכינן].

דעס איז נישט [בגדר להקשות עליו, וכי] משום אבוה [ואימיה] - די עלטערן - מי קנסינן ליה לכולה משמורה?

- וואָרן די גמרא זאָגט דאָן עפעס אַזוי [שמקשה כן, והרי דבעלמא הסברה הוא כך שלא לקנס לכולם משום אבוה ואימא]. -

נאָר ביי'ן "איר" איז טאַקע אַזוי געווען, האָבן זיי [החכמים] דערקענט [שהיה באשמת ההורים והשכנים, ולכן] האָבן זיי גע'קִנְס'ט פאַרדעם [לכל המשמורה], פאַרדעם

ובימים הבאים יוציא פרחים רעים ויצמיח מרורות, וזה על אֲשֶׁר אֵינְנוּ פה עֲמָנוּ היום, כי הָאֵב שוֹרֵשׁ, וְהֵבֵן נֶצֶר מִשְׁרָשֵׁי יִפְרָה וכו'. ואמר פֶּרֶה ראש, לרמוז כי מִשְׁרָשׁ מִתּוֹק לא יֵצֵא מֶר, וְכָל אֲשֶׁר לִבְכוּ שְׁלֹם עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְלֹא הִרְהָר כָּלל בַּעֲבוּרָה זֹרָה, לא יוליד מוֹדָה בָּהּ. ואל תקשה עלי בזה מן הכתוב (יחזקאל יח, י) וְהוֹלִיד בֶּן פְּרִיָּץ, כי אמת הדבר, וסוד גדול לא אוכל לפרש בו.

ו"ל רבינו (ראה תשי"ט) להוסיף על דברי הרמב"ן: נאָר דער ריקנטי און דער ש"ך על התורה (נצבים שם), זיי זענען 'מַגְלָה סוד'. זאָגן זיי, דער סוד איז - דער רמב"ן האָט נאָכנישט געוואָלט אויסלערנען - דאָס איז די חכמת הגלגול. אַז כאַטשיג מ'זעט [אז] ער קומט אַרויס פון ערליכע עלטערן, ער איז אָבער פריער [בגלגול קדום] געווען [בן של רשע], ער האָט שוין געהאַט פריער אנדערע עלטערן, ממילא איז דאָס [רשעתו וכפירתו שטאַמט] פון 'דאָרטן' [מאבותיו שבגלגול הקדום]. - ועיין עוד שם בדברי רבינו שהארץ בזה.

ו"ל הש"ך: וכתב הרב ריקנאטי ז"ל, פירש הרב הגדול [הרמב"ן], כי מִשְׁרָשׁ מִתּוֹק לא יֵצֵא מֶר, עכ"ד ו"ל. ואני שמעתי ולא אבין. ואולי כי כוונת הרב ז"ל היא, כי אין נקרא בניו אלא 'החדשים' [פירוש נשמות חדשות, לא ישנות שחזרו בגלגול], והצדיק לא הוליד בן 'חדש' רק אם יהיה צדיק כמוהו, ואם תמצא שהוא פריץ ושופך דם, הוא בן 'הפריץ' [בגלגול הקדום] שזה הצדיק הולידו [בגלגול זה], ולא היה זה הצדיק אביו הראשון. והראיה שלא נקרא זרע רק הצדיק, שנאמר ב' בְּצִדְקָה יִקְרָא לְךָ זָרַע, ואמרו חז"ל (נדרים לא): בִּיצְחָק וְלֹא בִישְׁמַעֲלָא וכו' ביעקב ולא בעשו, עד כאן. [עכ"ל הש"ך, והוא לשון הריקנאטי].

ועיין עוד בדברי רבינו באסיפת מלמדים שהתקיים ביום ה' מקץ תשכ"ד (נדפס בחידושי למסיבות ח"א בהשמות לפרשת מקץ, אות ח) ו"ל, לכאורה ישנם שלשה סוגי נשמות אצל ילדי בני ישראל: א] ישנם נשמות שאף על פי שנולדו אצל הורים רעים, מכל מקום בוער בקרבם הניצוץ הקדוש, ומושכו מעצמו לטוב. ואברהם אבינו יוכיח שנולד אצל תרח, ועוד צדיקים כיוצא בזה, וילד כזה אין צריכים לעמול הרבה בחינוכו, כי הוא טוב מעצמו.

ב] ויש חלילה גם כן להיפך, שישנם כאלו שנולדו בתכונה רעה ונשמות שפילות, וכהא דאיתא בגמרא (יומא פב): בעובדא דההיא אשה מעוברת שלחשו לה באזנה שהיום יום הכיפורים ואסור לאכול, ולא הועיל, וקראו חז"ל על אותו עובר זורֵר שְׂעִים מִרְחָם (תהלים נח, ד). ולנשמה כזו אין החינוך מועיל כלום.

ג] אבל לרובא הרובא נשמות מועיל החינוך, אף על פי שגם בזה אין הכל שוים עד כמה תועיל לו, כי זה גם כן תלוי במדות נפשו של כל אחד ואחד, אבל מכל מקום לאחד מועיל החינוך במאה אחוז ולאחד מועיל קצת פחות, או כגון רק כששים או שבעים אחוז, אבל במדה ידועה הוא מועיל לכל אחד ואחד, אם רק אינו מבחינה כזו שהוא ל"ע רע מתולדותיו רק בסוג האמצעי כנ"ל. ועל כן מוטל החיוב על המלמדים והמחנכים לעמול הרבה על חינוכם של הילדים, כי לרובם של הילדים מועיל החינוך באיזה מדה, ובוה תלוי הדבר איך שיתגדלו.

ווייל זיי האָבן געוואוסט אז ס'איז נישט [נאָר] דער פּאָטער און מוטער אַליין שולדיג, נאָר די גאַנצע משמורה איז שולדיג. האָבן זיי גע'קנס'ט עט פאַרדעם ביי 'דעם' ענין די גאַנצע [משפּחה ומשמורה], ווייל זיי האָבן געזען אז ס'איז זיי געקומען [דער קנס].¹

יא

ומזה רואים גודל כח החכמים שהם רואים "השורש" של כל דבר, והם יודעים להבחין בכל דבר אך הוא מציאותו, ובאיוה אופן ראוי להתנהג בו

פון דאָנעט זעט מען, פון דאָנעט זעט מען ווי גרויס די "חכמים" זענען געווען, אַז זיי האָבן דאָרט געוואוסט 'אַלדינגס'. זיי האָבן געוואוסט צו "וועגן" [=לשקול, זיי האָבן געוואוסט] אָפּ-צו-וועגן פונקטליך דאָ יעדעס [ענין בשורשו], אַז ביי יעדע זאָך

¹ מה שרבינו מזכיר את האב "והאם", וכן לעיל (אות ח) מזכיר שניהם. כנראה דכוונתו בזה אודות לשון הגמרא שותא דינוקא או "דאבוח" או "דאימיה", והרי דשייך לדון אם ליתן האשמה גם על "האם".

² ראו לציון לזה, כי בשנת תרצ"ג כשהתחילו איזה צעירים בעיר קראלי לסור מאחרי ה', ויסדו שם חבורות כת המזרחי וקבעו להם איזה מקום להתוועד וביהמ"ד לתפלה, ורבינו חשש מאוד על זה, דשאני מינות דמשכי ומי יודע איזה תמימים יכולים לצוד ברשתם.

ולזה אמר אז רבינו דרשה בשב"ק פרשת תשא בדברים נלהבים, ובתוך הדברים הקשה שם רבינו נקשויה זו והזכיר כנאן על דברי הגמרא אלו דסוף סוכה, דמשום שאמרה בת בילגה דברים שלא כהוגן קנסו לכל משפחתה, ולאמרה קשה שמצינו כמה פעמים שהבנים יוצאים לתרבות רעה אף שאבותיהם כשרים וצדיקים, כאשר בעוונתו הרבים ראינו בחוש, והרי שאין זה דבר מוחלט שאם הבנים מתקלקלים מקור הקלקול מרשעת אבותיהם. ויתרן [נעין התירון דכאן] דעל כרחך צריך לומר שהחכמים הקדושים "ידעו בבירור" כי דברי הבלע שהטיחה מרים בת בילגה מקורן מאבותיה.

והוסיף שם רבינו להקשות על זה, דאם כן מדוע החליטו הדבר באמרם שותא דינוקא בשוקא או דאבוח או דאימיה, דמשמע שזה "כלל" גם בשאר מקומות, ולפי האמור דרך שם ראו שהוא כן, האיך יכולים ללמוד משם למקום אחר, והלא שאני הכא דהיה ידוע לחכמים שהיה באשמת ההורים.

ותירץ רבינו, דודאי הדבר שאם יקרה חס ושלום מקרה רע שאחד יוצא לשמד רח"ל אין לחייב את הוריו בעבור כן, אכן כאשר שמעו חכמים דבר שהיתה מרים מטפחת בסנדלה ע"ג המזבח, והיתה מחרפת ומגדפת על צערן ורוחקן של ישראל שאין המזבח עומד להם בשעת צרתן, הבינו חכמים כי דבורים אלו אין מקורם ממלכי יְנִים, כי הלא הם אינם חסים על צרותיהם של ישראל, ולא איכפת להם דבר זה, אלא ודאי מאביה ומאמה שמעה דברים האלה, שהיו מתרעמין על הקב"ה שכביכול אינו עומד לישראל בשעת דחקן. ואם לא היו הוריה עמה בדעה זו וכו', היה לו לאביה לבא לפני חכמים בקובלנא על שיש לה בת סוררת, ובפרט לפי מה שמתירן שם הגמרא דבחטא מפורסם כתיב (משלי כח, יג) מִכֶּסֶה פֶּשַׁעַיו לֹא יִצְלִיחַ, ואם כן מדוע שתק אביה וכיסה על פשע בתה שהיתה מחרפת ומגדפת, אלא ודאי שאף הוא היה בדיעה אחת עמה. וכן כל המשמרה היתה להם להגיד זה לפני החכמים, אלא שמע מינה שהיו מחפין עליה, ולפיכך קנסו חכמים לכל משמרתו.

ואח"כ האריך רבינו בדברים חוצבים להבות אש על גודל החובה להתרחק מן תנות הציונים, ואמר אז בין הדברים, דמי שיש לו בנים המתחברים לתנות הציונים והמזרחי למיניהם, ואינו בא לצעוק לפני חכמים על צרתו, איזה האב גם כן מותם, וצריכים להתרחק מההורים אם אפשרי הדבר, ובפרט כנאן עיר קראלי יצ"ו שהקהל יראי ה'. עד כאן תוכן וקיצור דברי רבינו ושם.

ואכן דבריו הקדושים עשו רושם גדול, ובאותו מוצאי שבת קודש באו ההורים שהיו יראים ושלמים עם בניהם שנתחברו להמזרחי אל בית רבינו זי"ע שיסדר להם תשובה, ורבינו זי"ע דיבר אז עם כל אחד בפרטיות והוכיחם על מעשיהם, וסידר להם תשובה כדת מה לעשות, ועלתה בידו לבטל את בית בית הוועד שלהם, ובזה נתפרדה החבילה שלהם בק"ק קראלי.

ובין ההורים היה שם אחד שהיה לו כמה בנים שנתחברו להציונים, ורבינו הוכיחו שזהו תוצאה ממה שהרבה ספרי מינים היה נושרים מחיקו בימי חברותו [ער האָט זיך אָנגעליינט אַלס בחור], ואף שהציל אחר כך את נפשו על ידי שלמד תורה בהתמדה, אבל לבניו אחריו הויזק הדבר.

[הדרשה באריכות נדפסה בקונטרס חידושי תורה ודרשות מארץ ישראל (עמוד רכד). ופרטי הדברים נדפס במושעין של ישראל (חלק ב פרק נא), ועיי"ש עוד כמה פרטים].

ובזה יובן היטב עומק כוונת רבינו ולשונו כנאן, דעכ"פ במקום שרואין אַז "דער פּאָטער און מוטער וויינען" על זה, בוודאי שאין נותנים עליהם אשמה.

זעען זיי דעם "שורש" [הדברים], אַז ס'איז אַ שורש [מההורים והשכינים], אַז ס'איז אַנדערש ווי אַ [אַנדערע פּאַל], און זי איז אַנדערש געווען ווי איבעראַל, אַנדערש ווי די גאַנצע וועלט.

[שהרי] אין די גאַנצע וועלט זעט מען דאָך אַז ס'איז נישט [איבעראַל] אַזוי. מוז דאָך זיין 'דאָ', [ווייל] זיי האָבן אָבער געזען, אַז די הייליגע חכמים האָבן געזען, זיי האָבן געוואוסט, זיי האָבן געוואוסט [אַז] ס'איז 'אַזוי'. און ווייל זיי האָבן געוואוסט, האָבן זיי, האָט מען "די משמורה" האָט מען גע'קנָס'עט.

יב

זעט מען דאָך פון דאַנעט, אַז דער כח פון די חכמים [הוא להבחין כל דבר בשורשו].

יג

ביאור הגמרא ריש מסכת נדרים

במשנה: כָּל כְּנוּי נְדָרִים כְּנָדָרִים וכו'. ופירושו הראשונים והנודד בלשון החכמים, דינו כהנודד בלשון תורה

מהאי טעמא - קאָן מען זאָגן - [מובן שפיר גם הסוגיא בתחילת מסכת נדרים] וואָס מ'לערנט דאָ, די משנה אין נדרים הייבט זיך אָן, כָּל כְּנוּי נְדָרִים כְּנָדָרִים, זאָגט מען פשט [בהראשונים^ט, דגם] "כְּנוּי" נְדָרִים איז מדאורייתא, [כְּנָדָרִים" עצמן], ס'איז "דאורייתא" [וכאילו נָדַר בלשון תורה].

יד

קושיא א - במסכת נדרים

ולכאורה היכן מצינו בגמרא לפרש כן שדין הכינויים מדאורייתא, כדין הנודד בלשון תורה

[ולכאורה] ווי געפינט מען עס אין די תורה [נענין הכינויים, ומאן יימר לן שקבעו חכמינו ז"ל שהוא מדאורייתא, ושזהו כוונת המשנה].

טו

ישוב הראשונים על קושיא א

רק דהביאו ראיה על זה ממה שהנודד בלשון כינוי יכול ג"כ להביא עבור זה "קרבן" בבית המקדש, ואינו כמביא חולין בעזרה [נאָר] מ'ברענגט אַ ראיה [בהראשונים] פון זבחים [היינו מדיני קרבנות], ווייל מ'גייט דאָך ברענגען אַ "קרבן" של נזירות, אף על מה שנדר "בכינויי" נזירות, ולא אמרינן דהוי כמביא

^ח במשנה ריש נדרים: כָּל כְּנוּי נְדָרִים כְּנָדָרִים, וְחָרָמִים כְּחָרָמִים, וְשְׁבוּעוֹת כְּשְׁבוּעוֹת, וְנִזְיוֹת כְּנִזְיוֹת. וביאור ענין "הכינויים", כי מן התורה לשון הנודד לאסור על עצמו אכילת או הנאת איזה דבר, הוא שיאמר הרי זה עלי "קרבן" (ופירושו "כקרבן"), והוא נקרא "עיקר הנדר" מן התורה. "וכינויי" נדרים הם כשאומר בשאר לשונות השנויין במשנה (נדרים י.), כגון קונם קונח קונס (שפירושן גם כן 'קרבן'), והיינו שיאמר הרי זה עלי "קונם", וכדומה.

ובגמרא (דף י.) נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש באלו הכינויין, דרבי יוחנן אמר דלשון נכרים הם (דכך נקרא הקרבן בלשונותם), וריש לקיש אמר דלשון שְׁבָדוּ להם חכמים הוא לצורך נדרים, כדי שלא ישתמשו בלשון "קרבן", משום גזירה שלא יהיו רגילים לומר קרבן לה', וכלשון הכתוב, או לה' קרבן, ולפעמים יאמרו רק לה' ולא יאמרו תיבת קרבן, ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה.

^ט וז"ל המפרש [המכונה לרש"ן שם (ב. ד. א.)]: כָּל כְּנוּי נְדָרִים כְּנָדָרִים. דעיקר נדר דכתיב בתורה (מטות ל, ג) אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר, דאמר "קרבן" שאני אוכל לך, או "קרבן" שאני נהנה לך, ואם אמר בלשון אחר בכינוי נדר, כדקתני לקמן (י.) "קונם" שאני אוכל לך, או קונם שאני נהנה לך, דאם כינה לקרבן בהני לשונות, נמי מיתסר בהו בנדרים, כמו שאסור גבי קרבן.

^י בר"ן שם: ולרבי יוחנן דאמר לשון נכרים הם, ודאי הנודד בהם כנודד בעיקר קרבן, שהנדרים נאמרים הם בכל לשון. ואפילו לריש לקיש נמי דאמר שהם "לשון שבדו להם חכמים", הרי הם גם כן כנדר גמור מדאורייתא,

חולין בעזרה]. איז אַ סימן אַז ס'איז "דאורייתא" גם כשאמר הנזירות או הנדרים בלשון "כינור".

טז

קושיא ב - במסכת נדרים

ומה דקשה על זה, דסוף סוף אם הוא רק לשון החכמים איך אפשר שהוא מדאורייתא

איי ווי קען איך זאָגן [שהנודר בלשון שבדו החכמים הוא נדר דאורייתא כמו הנודר בלשון התורה]?

יז

ישוב הר"ן על קושיא ב

על זה תירץ הר"ן דכיון דמן התורה חל הנדר בכל לשון, על כן לא גרע דין לשון שבדו חכמים לצורך נדרים, מדיון שאר לשונות של הסכמת האומות

איז דאָ ראשונים^א, זאָגן זיי ס'איז אַ "סברא", ווייל דער "לשון חכמים" איז נישט ערגער [מלשון שהסכימו בהם האומות]^ב.

יח

דיחוי ישוב הר"ן על הקושיא ב

וקשה על זה, כי החכמים לא תקנו שיהיה זה לשון שמדברים בו בכל עת בענין הקרבן, רק הוא כינוי לעשיית נדרים בלבד, ואם כן לכאורה שפיר הוא גרוע מן שאר לשונות שהסכימו האומות

נאָר [אכתי קשה על זה], איז דעס דען געווען לשון חכמים [שתקנו לומר שבכל פעם יאמרו "כינור" כשמדברים מקרבן]? ס'איז דאָך נישט געווען קיין לשון חכמים, נרק לשון שבדו רק לצורך דין עשיית הנדר ולא עשאוה כ"לשון" המדובר].

יט

ישוב התוספות על הקושיא ב

אבל התוספות מתרצים באופן אחר, שכך רצו החכמים בנזירה זו כשתקנו לשון הכינויים בנדרים, שיהיה דינם כדאורייתא. ויש כח בידם לעשות דבריהם כשל תורה

קומט צו גיין תוספות [ומתרצים באופן אחר כדלהלן].

[שהרי] ס'איז דאָך שווער, די חכמים האָבן דאָ געמאַכט אַ "גזירה", ס'איז אַ גזירה [לנודר בלשון כינויים ולא בלשון קרבן שהוא לשון דאורייתא, מחשש שמא יבואו להוציא שם שמים לבטלה ח"ו]^ג, נו ווי קען איך דאָס צוגלייכן [להיות דינו ממש כנדר דאורייתא]?

כ

ענטפערט תוספות [בשם ר"ן]^ד, - ס'איז דאָ, תוספות זאָגט עס דאָ אויפן "גליון"^ה, - [ובתוספות] שטייט טאַקע פשוט, אַז ס'איז אַ סברא 'דאָך', אַז די חכמים האָבן אַזוי

שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה, ולא גרעה הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם, הלכך הווי להו מדאורייתא. והכי נמי משמע בריש נזיר וכו', אלמא דלכו"ע כינויין דאורייתא לחיובי עלייהו קרבן.

ובתוספות שם: ולמאן דאמר לשון שבדו חכמים, קשה דהכי נמי כינויין דנזיר בדו חכמים, והיכי יביא קרבן על לשון של חכמים וכו'. ואומר ר"י דעל לשון שבדו חכמים נמי הוי נזיר, דכיון דתקינו חכמים שנודרין בהני לישני הוי כעיקר נזירות, ויש כח בידיהם לעשות תקנתן כעיקר נזירות.

^א כן כתב הר"ן, והובא לשונו לעיל בהערה י.

^ב דזה ודאי דנדרים ושבועות חלים מן התורה בכל לשון שמדברים בהם בני אדם.

^ג עיין בהערה ח.

^ד הובא לשונם לעיל בהערה י.

^ה הכוונה, כי במסכת נדרים לא נדפסו התוספות סביב הגמרא כמו בשאר מסכתות, אלא נדפסו בגליון הגמרא מן הצד (כדרך פירוש רבינו חננאל בשאר מסכתות).

געוואָלט, זיי האָבן געוואָלט ס'זאָל האָבן דעם דין ממש ווי ביי אַ דאָרײַטא, [וויש כח בידם לעשות כן שיהא תקנתן כמו דאָרײַטא].

ווייל, זעט אויס ווייל כל שתיקנו חכמים [נעין דאָרײַטא תקנו] (פסחים ל: ועוד בכ"מ)^{טז}.
[עד כאן תוכן דברי התוספות].

כא

ביאור ישוב התוספות

והטעם שרצו החכמים כן בגזירה זו, הוא מטעם שהבינו שאם לא יתנו לזה תוקף כדאָרײַטא, לא יתקיים התקנה של החכמים (וכדלקמן אות כד)

די חכמים האָבן עס געוואָלט מאַכן פאַר אַ געוויסע גדר [וסייג], אַ סניף, [שלא יכשלו בהוצאת שם שמים לבטלה], האָבן זיי פאַרשטאַנען אַז ס'קאָן נישט זיין [שיחדלו מלנדוד בלשון קרבן וישתמשו רק בלשון הכינויים] נאָר אַז ס'זאָל זיין אַזאַ [שטאַרקע] גזירה, אַז ס'איז אַ "דאָרײַטא" [ממש, גם לשון הכינויים], האָבן זיי אַזוי געמוזט דאָס אַראָפּשטעלן.

כב

מה שאין כן בשאר גזירות חכמים, הניחו על הסברה הפשוטה, דכיון שנתקן רק מדרבנן על כן גם החיוב הוא רק מדרבנן און דאָס איבעריגע [שאר גזירות החכמים] האָבן זיי [לא החמירו כדאָרײַטא], איז עס טאַקע [רק כדין דרבנן, וכהסברה החיצונה כן] אַז די גאַנצע איז נאָר, די גאַנצע איז [בבחינת] לשון חכמים, איז דאָך עס טאַקע נאָר מדרבנן. פשוט, אַלע זאָכן וואס ס'איז [נתקן] מדרבנן, איז [חיובם] נאָר מדרבנן.

כג

ובאמת צריך טעם מאי שנא הכא בכינויי נדרים

[ואם כן באמת צריך ביאור מאי שנא הכא בכינויי נדרים] פאַרוואָס האָבן זיי נישט געזאָגט אַז דעס איז מדרבנן?

כד

אמנם בכאן ראו החכמים בבח שכלם שהבינו טבעי בני אדם, שאם יהיה לזה רק דין דרבנן עדיין יהיו רגילים לנדוד בלשון תורה, ואכתי יש לחוש שיבואו לידי הוצאת שם שמים לבטלה, ועל כן נתנו לזה תוקף של דאָרײַטא [אמנם ביאור הענין] ווייל זיי האָבן אַזוי פאַרשטאַנען בַּכָּח שְׁכָלָם, די חכמים'ס הַכְרַעַת הַדֵּעַת איז געווען, זייער הכרעה איז געוועזן אַז זיי האָבן 'אויפגעפאַסט' [בטבעי בני אדם]^{יז} אַז 'איבעראַל' זאָל זיין מדרבנן און 'יא' זאָל זיין מן התורה. מיט דעם זעלבן כח [שהבינו בשאר מקומות להקל בדבריהם] האָבן זיי געוואוסט אַז 'דעס' ברויך צו זיין מן התורה, ווי אַ [לשון נדר] דאָרײַטא, האָבן זיי דאָ אַט געגעבן דערויף 'חיזוק' אַז ס'זאָל זיין כְּשֶׁל דאָרײַטא^{יח}.

^{טז} וכן מצינו בפסחים (צב). שבכמה מקומות העמידו חכמים דבריהם אף במקום כרת, וכדלקמן (הערה יח) שהחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, אף שבשאר מקומות לא עשו כן. ועוד מצינו (ביבמות דף צ:.) דיש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, והדברים ארוכים ואכמ"ל.

^{יז} ועיין בגמרא סוכה (כח). שכינו שם גזירות חכמים בשם "דקדוקי סופרים", ופירש שם רש"י וז"ל: דקדוקי סופרים. שהוסיפו 'לדקדק' אחר 'מעשה הבריות', ולהחמיר ולעשות סייג ואונים לתורה, וגזרו גזירות להרחיק את האדם מן העבירה.

^{יח} וכלשון הגמרא (בכתובות פד.): חכמים עשו 'חיזוק' לדבריהם כשל תורה.

כח

שילוב מסכת סוכה ומסכת נדרים

דבשתי הסוגיות רואין גודל כח החכמים שראו והבינו כל דבר בשורשו

זעה מיר דאך [אז] ס'גייט מיט דעם [ריש מסכת נדרים עם סוף מסכת סוכה].

איך זעה דאך דארט [ברייתא מסכת נדרים] די זעלבע. פונקט ווי איך זע דא אָט [בסוף מסכת סוכה, את גודל כח ההבחנה של החכמים] אַז זיי האָבן געוואוסט דעם שורש, אַזוי די זעלבע זעט מען דארט [במסכת נדרים] אַז די חכמים האָבן געוואוסט אַז 'דעס' מוז זיין "מן התורה", כל כינויי נדרים כנדרים, אַז דעס מוז זיין מן התורה. דאָס האָבן געוואוסט נאָר די הייליגע חכמים.

פון דארטן איז דאך עס געדרינגען [כח החכמים, שהבחינו בכל ענין בטבעי בני אדם אם יכולין להקל בדבריהם או שצריכין לעשות דבריהם כשל תורה, שהרי' מ'זעה מיר דא איז עס אַ דאורייתא, פון דעם זעט מען [כח החכמים].

כו

איבערדעם זענען די צוויי גמרות מקושר, די צוויי גמרות וואָס מ'לערנט דאָ, דאָ אַט ביי דעם "שיעור" [השיבה], קומט אויס דאָס איז "אין זאך".

כז

היוצא מזה לענינינו:

שיש לנו לידע שכל דברי חכמים הם תימים וקיימים ונאמנים, וצריכין לקיימם באמונה

"אין זאך" !

אַז מ'דארף צו וויסן, אַז "וואָס די חכמים זאָגן, דעס איז געזאָגט" !

און אַז מ'דארף צו פאָלגן אַלעס וואָס די חכמים זאָגן !

וואָס "זיי" זאָגן, אין דעם ליגט, "אַלדינגס" ליגט אין דעם !

ליגט אין דערינען, "אַלדינגס" ליגט דערין !

און ס'איז טאַקע [דברי חכמינו ז"ל] אַ "שטאַרקייט", אַ חשיבות, אַ 'חיזוק', ס'זאָל

זיין אַ קיום, אַ "קיום" [לדורות ! שיתקיימו הדורות בדרך התורה].

כח

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן :

אויף 'דעם' זאָל מיר האָבן כח.

מ'זאָל מיר האָבן כח מ'זאָל "לערנען", מ'זאָל עוסק זיין "בתורה וביראה".

ביי אַלדינגס דארף מען וויסן אַז "וואָס די חכמים זאָגן איז געזאָגט" !

"מ'זעמיר אויף זיך מקבל אַלדינגס" ! [כל דברי חכמים].

כל המקיים דברי חכמים - ווי די גמרא (יבמות כ.) רעכנט אויס - כל המקיים דברי חכמים נקרא "קדוש".

ווייל ס'איז טאקע דאָס גאַנצע "הייליגקייט" [פון אידן] ליגט אין דעם כח [מה שמקיימים דברי חכמים], און 'דאָס' איז דער כח פון אַלדינגס.

ל

דער אייבירשטער זאָל העלפן: מ'זאָל האָבן פּוֹחֵם אויף אַלדינגס. כסדר זאָל מען האָבן כח צו 'לערנען', און 'דאווענען', און 'דינען דעם אייבירשטען'.

טאָקע מיט'ן כח פון די "חכמים", [וואָס] מ'לערן מיר [דבריהם הקדושים], מ'לערנט "תורה שבעל פה", אַלץ וואָס זיי האָבן [אונז] געלערנט די הייליגע חכמים. מ'זאָל האָבן אַ כח פון די הייליגע חכמים.

מ'זאָל האָבן דעם כח און חיזוק, [צו] אַ קיום האָבן עד סוף כל הדורות. אַז מ'זאָל עד סוף כל הדורות זאָל מיר האָבן אַ כח אויף 'דעם', פון השם יתברך.

• • •

אחר הדרוש אמרו "ההדרן" למסכת סוכה

ואחר כך אמר רבינו בבדיחותא על מה שנדפס בסוף המסכתות:

ויועיל לשכחה!

ס'העלפט, ס'העלפט - [דאָס] מסיים זיין - אַז מ'זאָל עס פאַרגעסן^ט, [ולכן נכתב זאת בגמרות כדי להזכיר] מ'זאָל נישט פאַרגעסן פון "חזרה".

^ט הכוונה למה שהיה מרגלא בפומיה דרבינו בדרך צחות [וכן מובא בספר י"ג אורות ח"ב עמוד רב, בשם הרה"ק ר' יהושע מדזיקוב שאמר כן], לפרש מה שנדפס בגמרות בסוף המסכתות "אחר השלמת המסכתא יאמר זה, ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך", כי בדרך כלל כשלומדים גמרא ומסיימים דף אחד, כשמתחילין דף השני כבר שוכחין מה שלמדו בדף שלפניו, וכן הוא בכל דף ודף, אך אחרי הדף האחרון של המסכתא אין מה ללמוד עוד שעל ידי זה ישכח דף האחרון, אך על ידי שאומרים את ההדרן שנדפס בסוף המסכתא הרי זה מועיל שישכח גם דף האחרון חס ושלום. ובדברים אלו יש לימוד לעורר את התלמידים שלא להיות עצל מלחזור תמיד על לימודם.

